

des Landesausschusses mehr, als es das Gesetz bestimmt, einzutchränken«. Ta izprememba se je vsled velikega odpora slovanskih poslancev stilizirala sicer drugače, a smisel je ostala ista. Druga izprememba se tiče § 13 istega zakona, ki dozda slovi:

»Ueber die Errichtung neuer und die Erweiterung bestehender Schulen entscheidet der Landesschulrat nach Einvernahme des Landesasschusses. Dem vollzugs einer auf Errichtung oder Erweiterung lautenden Entscheidung hat die Beistellung entsprechender Schullokalitäten vorauszugehen«. Po novem zakonu se ti določbi doda še sledeče: »Ebenso hat der Landesschulrat über Antrag dr Schulgemeinde und Zustimmung der Majorität gemeindeangehöriger Eltern, deren Kinder die Ortsschule besuchen einerseits, sowie des Landes ausschusses andererseits zu entscheiden, ob an einer Schule mit Rücksicht auf die in einzelnen Schulgemeinden betehenden sprachlichen Verhältnisse zweckgründlicherer Unterrichtserteilung in einer zweiten Landessprache über das durch den landesschulrätlichen Erlass vom 16. Jänner 1873, Z. 3502 ex 1872 vorgeschriebene Stundenausmass hinausgegangen werden soll. Wo eine derartige Erhöhung des Stundenausmasses bereits besteht, kann sie über Antrag und Zustimmung der erwähnten Faktoren wieder aufgehoben werden.«

Z uzakonjenjem te predloge bi se izpremenile vse slovanske šole na mah v utrakvistične ker bi bilo nemškim zavodom lahko poiskati v vsaki občini nekaj mož, ki bi podali zahtevo, da naj se v ljudski šoli posveti večja pozornost nemške-mu jeziku. Izpodbijanje te naredbe je torej jako težavno, ali pa skoro nemogoče. Zato pa je treba v pravem času podvzeti primernih korakov v tem vprašanju. Tov. B. Skala povdarja, da je kriva vseh nevarnosti za slovansko šolstvo v Šleziji zloglasna Zenykova odredba, ki podpira splošno germanizacijo, a obenem podpihuje češko-poljski šolski spor. Edina odpomoč je, da se združijo Poljaki in Čehi ter skupno zahtevajo odprave Zeynkove naredbe, da bo mogoče slovansko mladež odgajati v materinskem jeziku. Sklene se, da naj tov. Stalmach sestavi obširno ssomenico z izrečno zahtevo glede odprave Zeynkove naredbe. Daljše korake pa podvzame predsedstvo zveze.

4. Češko šolstvo v Nižji Avstriji. Ko je začel poročati o češkem šolstvu v Dolnji Avstriji tov. Jan Ludvíček, dospeli so zastopniki nemške učiteljske zveze za Avstrijo. Vsled tega se je ta referat prekinil in preložil na poznejši čas.

(Dalje prihodnjič.)

## Naši otroci.

Oton Rühle je pred kratkim izdal študijo o proletarskem otroku, ki pretresljivo slika bedo delavske mladine. Pisatelj se opira pretežno na številke iz Nemčije in riše predvsem nemške razmere; ampak če je trpljenje delavskega otroka v Nemčiji kakor trpljenje v vicah, je usoda mlade-

ga proletarskega rodu v Avstriji — peklo. Zato velja strahotna slika, ki jo podaja Rühle, še v izdatno hujši meri tudi za Avstrijo.

Križev pot proletarskega otroka se začneja že v maternem telesu: betlehemsko moritev provzroča kapitalistična družba nad proletarskimi otroci, še preden so rojeni. Od tisoč porodov bolniškemu zavarovanju podvrženih delavk je v Nemčiji 156 splavov. Preden uzro solnčno luč,okusijo proletarski otroci glad, ki jih spremlja vse življenje, preden se njih pljuča napijo božjega zraka, jih zamore otrovni plini, ki jih vsrkavajo nosne matere. Zaradi nezadostne prehrane delavk-mater, zaradi pregnanega dela, ki ga opravljajo, zaradi strupenih hlapov, ki jih vsesavajo, umirajo proletarski otroci že v maternem telesu, ali pa prihajajo na svet slabiči, brez življenjske sile, obsojeni na neizogiben pogin, preden se izteko njih leta. — V Švici pride povprečno 3,9 odstotkov otrok mrtvih na svet, otrok fabriških delavk pa je 8,2 odstotkov mrtvo rojenih. V posameznih strokah, n. pr. v industrijah s svincom in živim srebrom ali pa v tobačni industriji so številke še bolj strašne. Kakor v Švici je tudi v ostalih deželah število mrtvorojenih proletarskih otrok nerazmerno visoko; na Angleškem n. pr. je 35 delavk v svinčeni industriji imelo 90 negodnih porodov.

Od rojstva šibkim in bolehnim proletarskim otrokom preti od prvega trenutka, ko ugledajo luč sveta, nova nevarnost — smrt iz mlečnega lončka. Pod šibo kapitalistične tlake zanemarjajo proletarske matere svoje otroke, v času, ko so skrbne izreje najbolj potrebni. Odtod velika usmrtnost dojenčev v industrijskih deželah pod strahovlado razvitega kapitalizma! V Chemnitzu se je vzpela umrljivost dojenčev na 78,8 odstotkov vseh živorojenih otrok. V Brombergu na 76 odstotkov. V Gradcu je umrljivost otrok v imovitih slojih enaka ničli, v srednjih slojih prebivalstva znaša 4,2 odstotke, v delavskih plasteh poskoči na 35,9 odstotkov, v najsiromakejših celo na 59 odstotkov.

Proletarski otroci, ki so ušli smrtnosnim nevarnostim dojenške dobe, so obdani od drugih nevarnosti, ki jim strežejo po življenju. V rasti in v teži zaostajajo za otroci imovitih razredov. Po preiskavah švedskega fiziologa Axel Keya so proletarski otroci v starosti od 8 do 10 let za 6 centimetrov, v starosti od 11 do 15 let za 5 centimetrov manjši od meščanskih otrok; pri deklicah v enaki starosti znaša razloček 3 centimetre. Razloček v teži med proletarskimi in meščanskimi otroci znaša pri dečkih od 8 do 10 let do 5 kilogramov, pri deklicah do 3 kilograme. Enake rezultate je pokazala preiskava dr. Geißlerja v Freibergu.

V Berlinu je konstatiral mestni zdravnik dr. Bernhard, da je le 42,7 odstotkov dečkov in le 39,1 odstotkov deklic njegovega šolskega okoliša zadostno prehranjenih.

Zaradi slabotnega telesnega razvika plenijo težke bolezni najnebrzdanejša med

proletarsko mladino. Šolski zdravnik v Vilkovu je dognal, da je 94,3 odstotkov preiskanih otrok obremenjenih z boleznijo ali pa pohabljenih. Jako pogoste so med proletarskimi otroci ušesne bolezni, črna senca kužnih bolezni. Jecljanje je škrofulozi, stanovalki mračnih kleti, tik za petami. Od 7 slepih otrok je 6 ubožnih. Slepota je navadno posledica legarja, ošpic in škrlatinke ali pa nezgod, ki so jim proletarski otroci, brez nadzorstva sami sebi prepuščeni, mnogo bolj izpostavljeni.

Strahotna je oblast jetike nad otroci nemškega proletariata. 25 odstotkov umrljivosti med šolsko mladino je pripisati tuberkulozi, ki raste iz nezadostne hrane in nezdruvanih stanovanj.

Nič manj strašno ni število pohabljenih proletarskih otrok. Leta 1906 in 1907 so v Nemčiji našli 89.782 mladih pohablencev, po ogromni večini proletarskega rodu. Enaka je z gluhonemimi in slaboumnimi otroci; Damaschke jih je v Nemčiji našel 70.000. Slaboumnost je pogosto posledica kužnih bolezni ali pa alkoholizma v nežnih otroških letih in alkoholizma staršev.

Vsa nezmerna beda, vsa sramotna beda ne vznemirja meščanske družbe in neresen je njen boj zoper to zlo.

Otroških vrtcev in zavetišč je vse premalo, in delo, ki ga opravljajo, je v kričečem nasprotju z zločinom, ki se proti njemu bore.

Čredi bolezni, katerim zapadajo proletarski otroci, zaradi domače bede, se pridružujejo še bolezni, ki jih poraja prenapolnjena šola z nezadostnimi pripravami in slabo učno metodo; nervoznost, glavobol, sv. Vida ples je sadje sedanje šole. Schmid-Monard v Halle je preiskal do 8000 dečkov in deklic na različnih šolah in se je prepričal, da je 30 odstotkov dečkov in 40 odstotkov deklic v starosti od 11 do 13 let ter 60 odstotkov dečkov in 70 odstotkov deklic v starosti 16 do 17 let žrtev navedenih živčnih bolezni.

Število otrok, ki z delom pridobivajo podlago svojega obstanka, je v Nemčiji več nego milijon. Na Saksonkem se ubija 22,8 odstotkov vseh šolskih otrok s pridobivajočim delom; v posameznih krajih so številke še hujše.

Nič čuda ni, da je taka izreja in vzgoja proletarskih otrok bližnjica v peklo korekcijskih zavodov in ječ in da so od dne do dne množiči se samomori beg iz življenske strahote, ki je delež proletarskih otrok.

Rühlejeva knjiga je od začetka do konca pekoča obtožnica sedanjega družabnega reda, ki zanemarija, trpinči in pobija proletarske otroke. V primeri s sramotnim zločinom meščanske družbe je Hierodov greh nedolžna igrača. »Kakor izpreminja kapitalizem telesno življenje proletarskega otroka v mučeništvo, dušno življenje v puščavo, prav tako ustvarja vse pogoje, da se npravno življenje izpremeni v močvirje.«

Če se vzlic vsem grozotam in strahotam, ki nas kakor tesna veriga obdajajo vsenaokolo in ki od njih žive posestni razredi, če se vzlic temu neskončnemu močvirju velik del proletariata dušno in moralno vzdiga nad svoje zatiralce in pretresa njih strahovlado, je to dejstvo učinek blagodejne socialistične vzgoje; zgodovinska naloga socializma je, da spravi s sveta pregrehe in zločine, s katerimi je kapitalizem zamočviril človeško družbo.

Po »Zarji«.

## Nekaj o naših izpitih.

Jezikovna kvalifikacija, navidezna in resnična, je v našem stanu mnogokrat velike, važnosti, in prav je tako. A zlorabi take kvalifikacije je treba postaviti meje, drugače trpijo oni, ki so si s trdom pridobili tako kvalifikacijo in trpijo zavodi, na katere se na podlagi navidezne jezikovne kvalifikacije vrinejo ljudje, ki v istini jezika niso zmožni toliko, kolikor je to za šolo v resnici potrebno. Na Kranjskem in Štajerskem se tako izkorišča Nemci, na Primorskem pa Lahi. Zato je v interesu slovenskega učiteljstva in slovenskih šol absolutno potrebno, da postopajo v tem oziru izpitne komisije strogo po predpisu. Le to zahtevamo, nič več

in nič manj. Kandidat, ki hoče biti aprobiran za kak jezik kot učni jezik na ljudski šoli, bi moral biti jezika popolnoma zmožen. Kaki politički uplivi pri aprobiranju bi morali biti popolnoma izključeni. Znan nam je slučaj, ko je slovenski učitelj, živč več mnogo let v laškem mestu, pred trdim laškim komisarjem opetovano propadel iz laščine kot predmeta za ljudske šole.

In taki slučajih se ponavljajo večkrat glede laščine, kakor tudi glede nemščine. Drugače pa se godi Lahom in Nemcem, ki polagajo izpite iz slovenščine. Slavni Peerz je le na podlagi izpita iz slovenščine dosegel mesto profesorja v Ljubljani, a znano je, da je mož slovenščine prav malo zmožen; a komisar, znan slovenski pedagog, je hotel biti dober človek. Na Tržaškem služi, kot voditelj slovenske šole laški pesnik, ki zna tako dobro slovenski, da je na vprašanje, iz kakšne moke se dela na Kranjskem kruh odgovoril: »Iz moke od pšenice«. Neki drug laški učitelj je šel delat izpit iz slovenskega učnega jezika na podlagi enomesečnega bivanja »a Stein in Carniolia« (v Kamniku na Kranjskem). Če takle laški učitelj, ki govori jezik tako kakor branjevka »to je botega od življenja« (= prodajalca jestvin), dobi izpričevalo za slovenski učni jezik, ga tržaški magistrat v prvi priliki imenuje voditeljem slovenske šole. In postavnega leka zoper tako imenovanje, žal, ni!

In če se posreči nekaterim, bo gospoda na tržaškem magistratu začela izvajati načrt laškega učiteljskega društva, t. j. dajala bo denarne podpore (kar že deloma dela) onim laškim učiteljem, ki obljubijo polagati izpit iz slovenščine ter jih o priliki imenovala na slovenske okoliške šole na Tržaškem ne le kot voditelje, ampak tudi kot učitelje. In potem se bo kmalu videlo, kaj bo iz tega.

Zato opozarjamo člane izpitnih komisij po Slovenskem, naj nikar ne pardoniirajo laških in nemških učiteljev pri izpitih iz slovenščine. Če bodo **strogo nepristransko** postopali, ne bo noben laški učitelj položil slovenskega izpita; mi dobro poznamo njih jezikovno zmožnost in nadarjenost. Lah se sploh jako težavno uči drugih jezikov, primorski učitelj pa še težje, ker se kot dijak uči edino le laščine in z njo sovraštva do vsega slovanskega.

## Iz naše organizacije. Kranjsko.

Zborovanje »Pedagoškega društva« iz Krškega se je vršilo dne 6. t. m. v Tržiču pri Mokronogu. Zborovali smo v prostorih g. Fr. Prijatelja, kjer so imeli tudi oddaljeni gostje skupen obed. Ob 2. popoldne je otvoril zborovanje tov. K. Humek, predsednik P. D. V. Jedrnatih besedah je pozdravil tovariše in jih bodril k stanovski samozavesti, ki žalibog jako trpi v zadnjem času. Povedal je tudi med drugim, da so gotovi ljudje na svetu, ki revidirajo učiteljsko pošto in kako jih dajejo potem zaradi listov. Govoril nam je iz srca naš Humek, ta vneti zagovornik toli teptanih učiteljskih pravic. Jako točno je bilo še lansko tajnikovo poročilo tov. M. Hočevarja iz Krškega. Omenil je še lansko petindvajsetletnico P. D. Neprijetno nas je dirnilo, da se izvoljeni častni član za diplomu niti zahvalil ni. Jako značilno! Zborovanja se bodo vršila odselej po večkrat na leto in vsakokrat drugod. Zborovanje bi se imelo vršiti drugod, pa je to tamošnji tovariš (?) odklonil. Stanovska zavest, kje si?

Blagajniško poročilo je podala tov. Ziererjeva iz Krškega. Računi so bili v najlepšem redu. Stanje blagajne bi bilo lahko boljše, če bi tovariši segli po knjižici: »Ob petindvajsetletnici«, ki jo je društvo izdalo lansko leto in velja le 1 K.

Pri volitvah je bil izvoljen stari odbor z izpremembo, da je bil izvoljen namesto odstopivšega tov. Rostoharja od Sv. Duha, tov. A. Skulj, nadučitelj v Tržiču.

Razpravljali smo še o marsičem. Tako smo sklenili tudi, da postavi društvo kandidate za zastopništvo v okr. šolski svet. Tako bomo dobili vedno zastopnike, s katerimi bomo gotovo zadovoljni. Tovariš V. Berce je omenil, da imajo častni zastopniki jako kritično stališče, ker se je že zgodilo, da so jih tovariši o svojih zadevah popolnoma napačno informirali. Priporočal je zato, da dotični, ki se obračajo v kak zadevi do njih, opišejo

\* Opozarjali bi na tem mestu na knjigo »Weltsprache und Wissenschaft« (Jena — G. Fischer 1909), kjer zastopajo idejo mednarodnega umetnega jezika in osobito »Ido«-jezika možje kakor L. Couturat, bivši univerzitetni profesor v Parizu; O. Jespersen, univerzitetni profesor v Kopenhagenu; R. Lorenz, politetnični profesor v Zürichu; W. Ostwald, bivši profesor na lipski univerzi; L. Pfaundler, univerzitetni profesor v Gradcu. Vseučiliški profesorji se vendar ne bodo — »igračkali«. To je naše skromno mnenje.

Op. ured.

pa so ravno letos uvedli še v sledečih deželah: Dansko, Malta, Kitajsko in v peterih ameriških državah. Tudi na Angleškem se že resno tla za nje pripravljajo. H koncu še to-le: Mene se morda pač napada, ker sem le ljudskošolski učitelj, ki mu nekateri ne dovolijo sodbe v jezikoslovnih vprašanjih. Saj je nekdo celo dejal: »Ko bi bil spisal »Učno knjigo« kak akademsko naobraženi, bi jo še uvaževal, a ker ji je avtor le učitelj! . . .« Tako torej! Kar se pa tiče časa, ki sem ga bil z dobrim namenom porabil za spisanje slovnice, pa pripominjam, da poleg tega gotovo nisem zanemarjal svojih narodnih dolžnosti, ki mi čestokrat prinašajo še brce, zapostavljenje in druge prijetnosti od strani nemških nacionalcev. V takih odnošajih je človeku treba gotovo veliko idealizma, da more še vztrajati na svojem mestu! Šent Vid pod Juno na Koroškem, dne 22. aprila 1912. Jakob Kovačič, nadučitelj.

**Priporočajte in širite naš list!**